

de mos

Jaargang 29
Nov./Dec. 2013

ISSN 0169-1473

Een uitgave van het
Nederlands
Interdisciplinair
Demografisch
Instituut

Bulletin
over
Bevolking
en
Samenleving

10

NiDi

inhoud

- 1 Generaties Nederlandse migranten in Nieuw-Zeeland
- 4 De Akademie: het langer wordende leven van rustende leden
- 8 Mali: armoede troef

Foto: ericthehalibut/Flickr

Generaties Nederlandse migranten in Nieuw-Zeeland

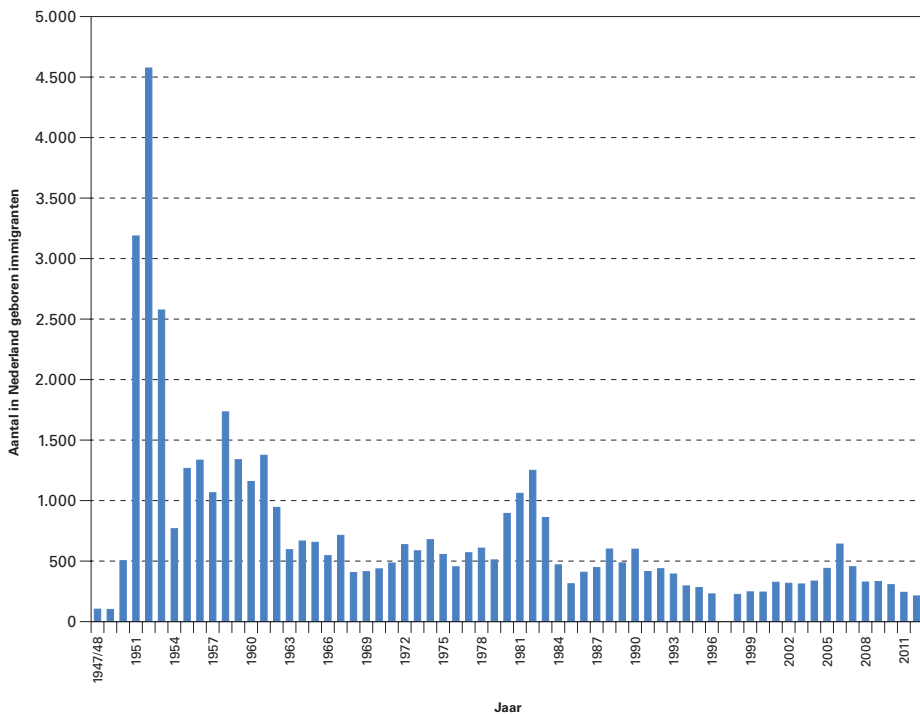
SUZAN VAN DER PAS & JACQUES POOT

Na de Tweede Wereldoorlog zijn er drie migratiegolven vanuit Nederland naar Nieuw-Zeeland geweest. Deze opeenvolgende generaties migranten zijn in demografisch opzicht duidelijk van elkaar te onderscheiden. De Nederlandse migranten van de eerste, en grootste, golf emigreerden vanwege werk en inkomen en vergrijzen nu in snel tempo. De jongste golf emigranten bestaat uit hoogopgeleide professionals die vooral voor een betere lifestyle kiezen. Het Nederlandse volksdeel in het land van de Kiwis krimpt en het Nederlandse culturele erfgoed kalft er af.

In de afgelopen jaren is de emigratie vanuit Nederland weer toegenomen en is zelfs hoger dan in de jaren vijftig. Wat weten wij over de Nederlandse diaspora verspreid over verschillende delen van de wereld? Na de Tweede Wereldoorlog zocht de Nederlandse regering naar een oplossing voor de hoge werkloosheid en het woningtekort dat door de geboortegolf nog groter was geworden. Vele jonge Nederlanders wilden emigreren en dit werd sterk aangemoedigd door de regering. In de jaren vijftig zijn toen rond de 350 duizend Nederlanders uit ons land vertrokken, vooral naar Canada, Australië en Nieuw-Zeeland. Gegevens van de Wereld Bank die betrekking hebben op het jaar 2000 laten zien dat Canada nummer 1 is als bestemmingsland voor Nederlanders en Nieuw-Zeeland op de achtste plaats staat. Gebaseerd op de gegevens van 2000 en de trend sindsdien mag worden geschat dat ongeveer 2,5 procent van de in Nederland geboren migranten nu woonachtig in het buitenland in Nieuw-Zeeland woont, vergeleken met ongeveer 10 procent in Australië en 15 procent in Canada.

Dit artikel geeft een korte beschrijving van de Nederlandse diaspora in Nieuw-Zeeland en laat zien dat, afhankelijk van de tijdsperiode van migratie, de Nederlandse migranten in Nieuw-Zeeland sterk van elkaar verschillen wat betreft sociaal-demografische kenmerken. Om inzicht te krijgen in deze verschillen wordt gebruik gemaakt van secundaire databronnen in Nieuw-Zeeland zoals de volkstellingen, gegevens verstrekt

Figuur 1. Nederlandse migratie naar Nieuw-Zeeland, 1947 - 2012

Bron: Nederlands Emigratie Dienst: periode 1947-1990; Nieuw-Zeelandse Emigratie Dienst: periode 1990-1996 (Priemus, 1997); aangevuld met gegevens van het Ministerie van Arbeid. De data hebben betrekking op het aantal personen dat een permanente verblijfsvergunning heeft gekregen. Een klein aantal (ongeveer 1 procent) heeft zich daarna niet gevestigd in Nieuw-Zeeland.

bij aankomst en vertrek en verblijfsvergunninggegevens van het Nieuw-Zeelandse Ministerie van Arbeid.

Nederlanders in het land van de Kiwi: drie migratiegolven

Na de Tweede Wereldoorlog arriveerden vanuit zowel Nederland als Nederlands-Indië de eerste groepen Nederlandse migranten in Nieuw-Zeeland. Dit waren kleine aantallen, maar vanaf de jaren vijftig arriveerden steeds meer Nederlanders, met de eerste grote golf van 1951 tot 1954 (figuur 1). Uiteindelijk zijn tussen 1951 en 1968 in totaal 28.366 Nederlanders naar Nieuw-Zee-

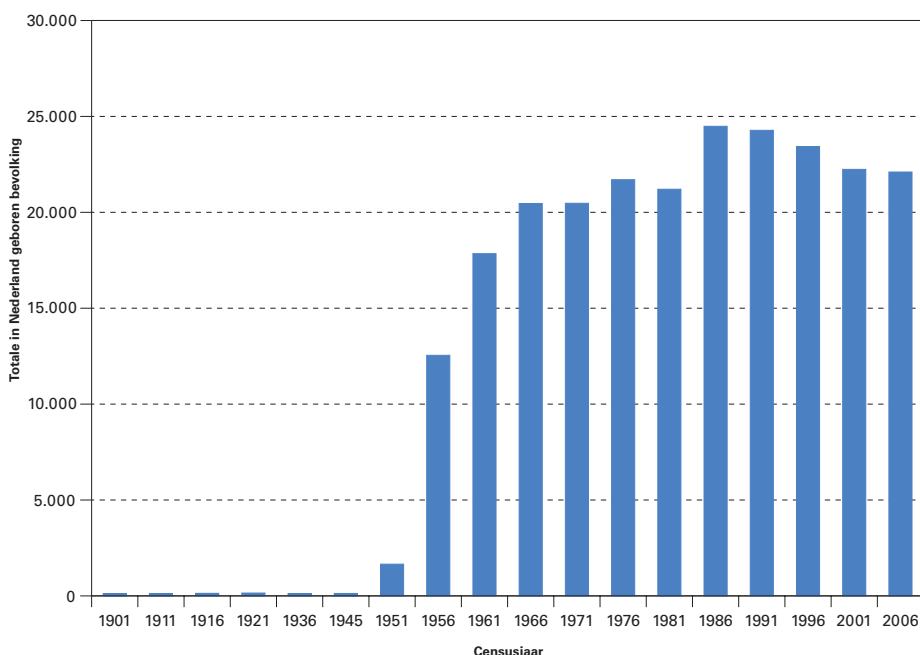
land geëmigreerd. Rond 1968 was bijna de helft van alle personen die zich van buiten het Britse Gemenebest in Nieuw-Zeeland kwamen vestigen van Nederlandse afkomst. De meeste Nederlanders gingen daar werken in de handel of de agrarische sector en werden gezien als 'onzichtbare' immigranten vanwege hun snelle integratie in de Nieuw-Zeelandse samenleving. Zij werden geconfronteerd met de druk om zich aan te passen en hun Nederlandse geaardheid op te geven. Om dit te bewerkstelligen werden de nieuwe immigranten die met subsidie waren gearriveerd op last van de autoriteiten over het hele land verspreid. Sommige Nederlanders spraken daardoor al snel hun taal niet meer. Anderen stonden erop hun Nederlandse cultuur levend te houden door deel te nemen aan Nederlandse clubs en jaarlijkse feesten zoals Sinterklaas te vieren.

Deze eerste migratiegolf werd gevolgd door een migratiegolf eind jaren zeventig en begin jaren tachtig, maar ook een migratiestroom terug naar Nederland toen de welvaart daar sterk toenam. Zo'n zeven jaar geleden, in 2005 en 2006, was er weer een toename in Nederlandse emigratie, ook naar Nieuw-Zeeland (figuur 1). De migranten in deze meest recente migratiestroom zijn veelal professionals die op zoek zijn naar een betere kwaliteit van leven en tegelijkertijd blijven zij, vooral via het internet en door frequente bezoeken, sterke banden onderhouden met mensen en organisaties in Nederland. In deze laatste periode is de emigratie in Nederland hoger dan de immigratie.

Een belangrijke verandering in de internationale migratie van de afgelopen decennia is de verschuiving van permanente migratie naar tijdelijke migratie voor werk en studie of het over de grens pendelen tussen verschillende verblijfplaatsen door professionals en gepensioneerden. Er is een enorme toename van Nederlanders die op basis van een tijdelijke verblijfsvergunning aankomen in Nieuw-Zeeland, waaronder voor studie en een werkvakantie. Ter illustratie: in 2011/2012 werden iets meer dan 1400 verblijfsvergunningen voor tijdelijk werk uitgegeven aan Nederlanders, terwijl er maar 212 vergunningen voor een permanent verblijf werden uitgegeven.

Op het ogenblik wonen er naar schatting rond de 120 duizend mensen van Nederlandse afkomst (dat wil zeggen, mensen met minstens één grootouder geboren in Nederland) in Nieuw-Zeeland op een totale bevolking van 4,2 miljoen. De relevante cijfers van de recente volkstelling in 2013 zullen pas begin volgend jaar bekend zijn, maar ten tijde van de vorige volkstelling in 2006 waren er 22 duizend in Nederland geboren immigranten (figuur 2). Meer dan 40 procent van hen is nu 65 jaar of ouder, in vergelijking tot 13 procent van de totale Nieuw-Zeelandse bevolking. Vanaf 1991 is het aantal in Nederland geboren immigranten in Nieuw-Zeeland tussen de 15 en 64 jaar afgenomen met een derde, terwijl het aantal van 65 jaar en ouder meer dan verdubbeld is. Van de Nieuw-Zeelandse bevolking van 65 jaar en ouder zijn de Nederlanders de grootste minderheidsgroep uit een niet-Engelssprekend land.

Figuur 2. De in Nederland geboren bevolking van Nieuw-Zeeland, 1901 - 2006

Bron: Statistics New Zealand. Vijfjaarlijkse volkstellingen.

Drie cohorten Nederlandse immigranten

De dynamiek van de Nederlandse gemeenschap in Nieuw-Zeeland wordt inzichtelijk door te kijken naar drie duidelijk van elkaar te onderscheiden cohorten van migranten. Elk van deze cohorten bestrijkt een aankomstperiode van twee decennia: de naoorlogse migranten (degenen die arriveerden in de jaren vijftig en zestig), de hoger geschoolde migranten (degenen die arriveerden in de jaren zeventig en tachtig), en de transnationale professionele migranten (degenen die arriveerden vanaf de jaren negentig tot nu).

De migranten van het eerste migratiecohort waren voornamelijk tussen de 20 en 29 jaar toen ze in Nieuw-Zeeland arriveerden. Hun mediane leeftijd is nu 70,5 (tabel 1). Historische gegevens laten zien dat ze meestal alleenstaand waren bij aankomst. Ze trouwden vaak snel met een Nederlandse partner die volgde uit Nederland of met een Nieuw-Zeelander. De latere migranten emigreerden veelal als gezin. Bijna 80 procent van deze migranten kan nog steeds een gesprek voeren in het Nederlands.

Elk volgend cohort is hoger opgeleid dan het vorige (tabel 1). Maar zelfs in het eerste cohort heeft ongeveer een derde een (beroeps)opleiding na de middelbare school gedaan. Uit een onderzoek naar de kenmerken en motieven van emigranten naar Australië, Canada en Nieuw Zeeland in de jaren zeventig blijkt dat als het opleidingsniveau van de naoorlogse Nederlandse migranten in Nieuw-Zeeland en Australië vergeleken wordt, de Nederlandse migranten in Nieuw-Zeeland gemiddeld iets hoger opgeleid zijn dan die in Australië wonen. De Nieuw-Zeelandse selectieprocedure zou weinig invloed hebben gehad op dit verschil.

Een klein deel van de naoorlogse migranten is kinderloos gebleven (tabel 1). Voor de hoger geschoolde migranten van de jaren zeventig en tachtig ligt dit percentage hoger en voor de recente transnationale professionele migranten nog hoger, waarbij er natuurlijk wel rekening mee moet worden gehouden dat de gezinsvorming bij deze groep nog niet voltooid is. De naoorlogse migranten kenmerkten zich door grote gezinnen waarbij meer dan een derde vier of meer kinderen kreeg, terwijl dit bij latere migrantengroepen veel minder voorkwam. Het is aannemelijk dat de religieuze achtergrond van de naoorlogse migranten hierbij een belangrijke rol speelde. Latere cohorten zijn minder vaak religieus door de voortgaande ontkerkelijking in Nederland.

De migranten van de eerste golf werden, zoals gezegd, door de Nieuw-Zeelandse overheid evenredig verspreid over het land en kregen werk in verschillende delen van het land. Over het algemeen wonen de huidige oudere Nederlanders in de stad (88 procent), ondanks het feit dat een relatief groot aantal van deze migranten aanvankelijk in de agrarische sector ging werken. Opvallend is dat de meer recente migranten vaker op het platteland wonen, wat overeenkomt met hun 'lifestyle' motieven om te vertrekken uit Nederland.

Foto: S. van der Pas

Vergelijking van het inkomensniveau van de drie cohorten laat zien dat de gepensioneerde naoorlogse Nederlanders gemiddeld minder goed af zijn dan andere gepensioneerde migrantengroepen in Nieuw-Zeeland (tabel 1). Wanneer we het (gemiddelde) inkomen van de Nederlandse migranten van latere cohorten, die jonger zijn dan 65 jaar, vergelijken met andere migrantengroepen in Nieuw-Zeeland dan verdienen de Nederlanders relatief meer. Omdat het leeftijdsverschil tussen de Nederlandse en overige migranten zo klein is, is dit verschil in inkomen vooral te verklaren door het gemiddeld hogere opleidingsniveau van de Nederlandse migranten.

Als we kijken naar de beroepsgroepen dan zien we dat de Nederlandse migranten die na 1967

Tabel 1. Sociaal-demografische kenmerken in 2006 van de Nederlandse en overige etnische groepen onder de in het buitenland geboren bevolking in Nieuw-Zeeland, naar periode van aankomst

	Periode van aankomst					
	1947-1966		1967-1986		1987-2006	
	Nederlands	Overige	Nederlands	Overige	Nederlands	Overige
Leeftijd 0-14	-	-	-	-	819	89.895
Leeftijd 15+	7.971	104.703	5.127	157.101	4.347	456.339
Mediane leeftijd	70,5	65,7	50,6	50,2	35,1	32,5
% met meer opleiding dan middelbare school	34,0	36,3	54,0	42,4	56,0	46,3
Aantal kinderen						
– % kinderloos	6,1	10,2	17,0	18,0	37,8	39,5
– % 4 of meer kinderen	36,4	21,4	13,4	15,9	7,2	6,5
% spreekt Nederlands	78,9	-	86,9	-	83,7	-
% geen geloof	22,7	20,3	41,1	26,5	46,8	27,3
% woonachtig op het platteland	12,0	10,5	21,0	9,7	26,0	5,6
Mediaan inkomen (NZ \$)	18.200	22.700	35.200	33.500	37.200	33.100

Bron: Statistics New Zealand, Census of Population and Dwellings 2006.

Tabel 2. Verdeling van de in het buitenland geboren beroepsbevolking van Nieuw-Zeeland naar beroep: Nederlanders versus Overige etnische groepen naar periode van aankomst, 2006 (%)

	Periode van aankomst					
	1947-1966		1967-1986		1987-2006	
	NL	Overige	NL	Overige	NL	Overige
1 Wetgevers, bestuurders en managers	16,3	17,0	18,1	16,0	16,0	13,8
2 Intellectuele, artistieke en wetenschappelijke beroepen	14,7	17,8	18,6	18,3	19,7	19,0
3 Technici en verwante beroepen	9,9	12,4	15,0	13,0	14,8	12,9
4 Administratief personeel	8,1	11,9	8,4	10,8	6,7	10,8
5 Dienstverlenend personeel en verkopers	9,3	9,8	9,1	11,3	11,8	15,7
6 Geschoolde landbouwers, bosbouwers en vissers	9,0	5,3	7,8	3,3	13,0	2,8
7 Ambachtslieden	12,0	7,8	10,4	8,0	6,2	6,9
8 Bedieners van machines en installaties, assembleurs	5,6	5,9	4,5	8,1	3,9	5,9
9 Elementaire beroepen ¹	5,0	5,5	3,7	6,0	3,4	5,8
Overige	10,3	6,7	4,5	5,3	4,3	6,4
Totaal	100	100	100	100	100	100

¹ Bijvoorbeeld schoonmakers, arbeiders, conciërges.

Bron: Statistics New Zealand, Census of Population and Dwellings 2006.

arriveerden relatief meer vertegenwoordigd zijn in de hogere beroepsgroepen (1-3) (tabel 2). Dit was minder het geval voor de naoorlogse migranten, die meer werkzaam waren in lagere en middelbare beroepen (4-6, 8-9) en ambachten (7). Het percentage ambachtslieden is bijvoorbeeld relatief hoog bij de naoorlogse Nederlandse migranten (12 procent in vergelijking met 8 procent voor andere migranten). In vergelijking met de 'overige' migranten is maar een klein deel van de Nederlandse migranten van elk cohort werkzaam in ongeschoold werk (8-9). Daarentegen zijn Nederlanders veel meer dan andere migranten vertegenwoordigd in de landbouw en visserij, waarbij het verschil het meest opvalt bij het meest recente migrantencohort (13 procent versus 3 procent). De meeste Nederlanders die werkzaam zijn in de primaire sector zijn zelfstandige boeren.

Foto: fresh.co.nz

Veranderingen in de Nederlandse migrantengemeenschap

De Nederlandse diaspora is kleiner geworden in Nieuw-Zeeland, voornamelijk door vergrijzing. Eenzelfde trend is waarneembaar in Australië. Tegelijkertijd blijft het aandeel migranten in de totale bevolking van deze landen toenemen door een migratiebeleid dat zich tegenwoordig vooral richt op het aantrekken van kennismigranten en arbeidsmigranten in groeisectoren zoals de mijnbouw in Australië, de agrarische sector in Nieuw-Zeeland en het toerisme in beide landen. Veel migranten met Nederlandse namen komen nu uit Zuid-Afrika in plaats van Nederland. De kern van de Nederlandse gemeenschap, de mensen die in Nederland geboren zijn, wordt zowel in absolute aantallen als in relatief opzicht kleiner. Veel van de naoorlogse migranten zijn al op hoge leeftijd en hebben verzorging nodig. Sommigen zijn door dementie de Engelse taal niet meer machtig. Voor hen zijn in Australië recentelijk stagiaires uit Nederland aangetrokken om te helpen in de zorgsector waar weinig medewerkers Nederlands spreken. Daarnaast is er ook een probleem dat het cultureel erfgoed dat vooral door de naoorlogse migranten is opgebouwd verloren dreigt te gaan. Het ledental van de 'Dutch clubs' is sterk afgenomen aangezien de tweede en derde generaties Nederlandse migranten meer contact houden met de oude cultuur via bijvoorbeeld Facebook en Uitzending Gemist. Recent kwalitatief onderzoek naar het behoud van de Nederlandse cultuur onder de Nederlandse gemeenschap laat zien dat de Nederlanders zich nog het meest identificeren met lekkernijen zoals drop en hagelslag. Nederlandse winkels die vooral kaas en andere Nederlandse producten verkopen zijn dan ook overal in Nieuw-Zeeland te vinden. Deze ontwikkelingen lijken ogenschijnlijk van secundair belang, maar de vraagstukken van zorg en cultureel erfgoed worden gedeeld door vele migrantengroepen in immigratielanden als Nieuw-Zeeland en Australië. Immigranten van het eerste uur vergen niet alleen specifieke zorg maar zij vormen ook de levende herinnering van een transitiefase van een land. Het feit dat de Nederlandse ambassades in Canberra en Wellington met experts een discussie voeren over de toekomst van de Nederlandse gemeenschap in deze landen geeft aan dat niet licht wordt gedacht over het belang van immigranten als dragers van cultuur.

Suzan van der Pas, VUmc,

e-mail: s.vanderpas@vumc.nl

Jacques Poot, NIDEA,

e-mail: j.poot@waikato.ac.nz

LITERATUUR:

- Dalen, H. van, K. Henkens en H. Nicolaas (2008), Emigratie en de zoektocht naar het goede leven. *Demos*, 24(2), 1-4.
- Pas, S. van der, en J. Poot (2011), *Migration paradigm shifts and transformation of migrant communities: The case of Dutch Kiwis*. CReAM Discussion Paper No. 12/11. http://www.cream-migration.org/publ_uploads/CDP_12_11.pdf

De Akademie: het langer wordende leven van rustende leden

DIRK JAN VAN DE KAA

De sterfteontwikkeling onder de leden van de Koninklijke Nederlandse Akademie van Wetenschappen (KNAW) loopt de laatste halve eeuw goeddeels parallel aan die van Nederlandse mannen. Zij leven echter wel beduidend langer. Nieuwe cijfers laten zien dat 'rustende' leden, in veel gevallen hoogleraren die met emeritaat zijn, steeds langer van hun rust kunnen genieten.

In 2008, het jaar waarin de KNAW haar 200-jarig bestaan vierde, publiceerde dat instituut een verhandeling over alle leden die in de periode van twee eeuwen in de Akademie werden benoemd. De auteurs gaven hun studie een demografisch karakter en rapporteerden dat in 2004 het gemiddelde, zogenoemde 'gewone' lid, van de Akademie mocht verwachten om op vijftigjarige leeftijd nog ongeveer 5 jaar langer te leven dan de gemiddelde Nederlandse man. Een duidelijke illustratie van de nog steeds bestaande sociaaleconomische sterfteverschillen. Intussen is de observatieperiode alweer flink verlengd en zijn de sterfgevallen tot en met 2012 bekend. Dat leidt tot nieuwe inzichten in de overleving van Akademieleden: zij leven en rusten steeds langer!

De gewone leden van de Akademie (zie kader) hebben veelal het overgrote deel van hun leven in Nederland gewoond. Het verloop van de sterfte onder hen zal dus denkelijk parallellen vertonen met dat onder de Nederlandse bevolking als geheel. Nu wil het geval dat zich in de laatste halve eeuw in het Nederlandse sterfjepatroon opmerkelijke verschuivingen hebben voorgedaan. Ten dele toonde Nederland in die periode veranderingen die zich elders in de ontwikkelde wereld niet voordeden. Zo kenmerkten de jaren tachtig en negentig van de vorige eeuw zich in Nederland door een daling van de levensverwachting onder (jong) bejaarde mannen en vrouwen, terwijl elders in de landen met hoge inkomens per hoofd van de bevolking, de stijging van het te verwachten aantal levensjaren zich voortzette. Op zijn best was er in Nederland sprake van een stagnatie die veel vragen opriep. Daarenboven ging de levensverwachting onder mannen en vrouwen steeds verder uiteenlopen. Rond 1990 bestond een ongekend diepe kloof: vrouwen leefden gemiddeld 4,7 jaar langer dan mannen. Wat was er aan de hand? En, wat moest er gedaan worden?

De tijd bracht raad. Het Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS) noteerde in het jaar 2001 een duidelijke vermindering van het aantal sterfgevallen in vergelijking met 2000 en in het jaar daarna opnieuw. Niet heel spectaculair, het ging om niet meer dan een paar duizend overledenen, maar toch: het betekende een wezenlijke verandering. Overwogen werd dat het een gevolg zou kunnen zijn van de opeenvolging van milde winters en koele zomers. Maar toen het verschijnsel van teruglopende sterfte bleef aanhouden werd

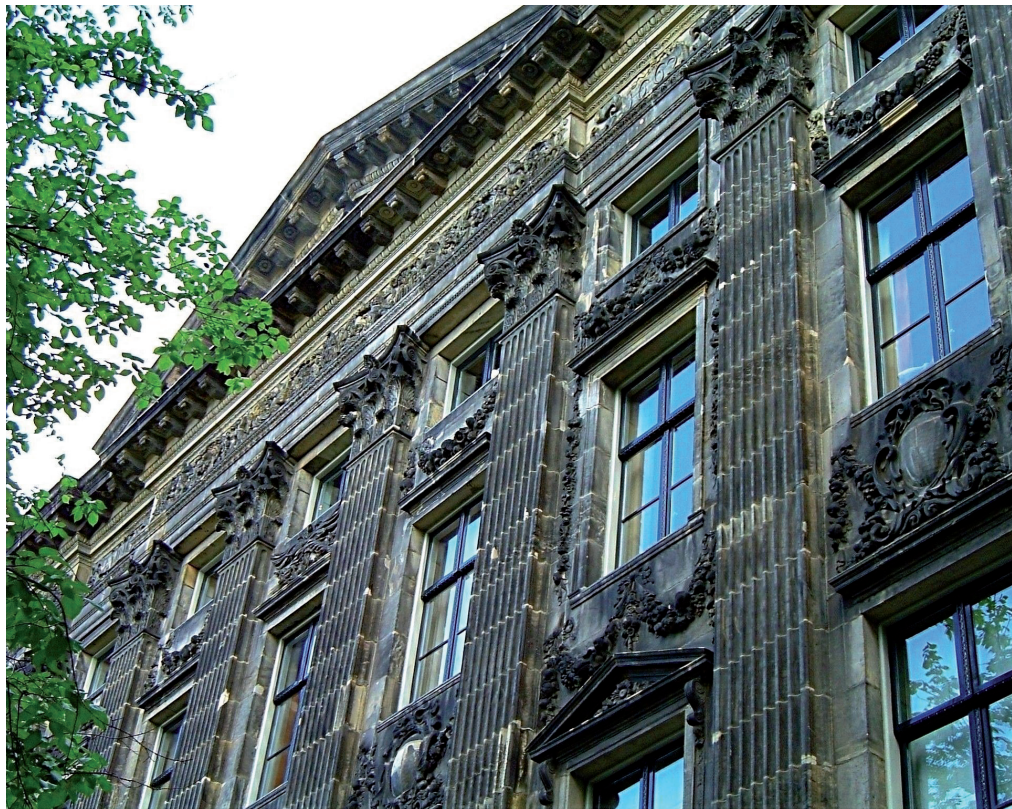
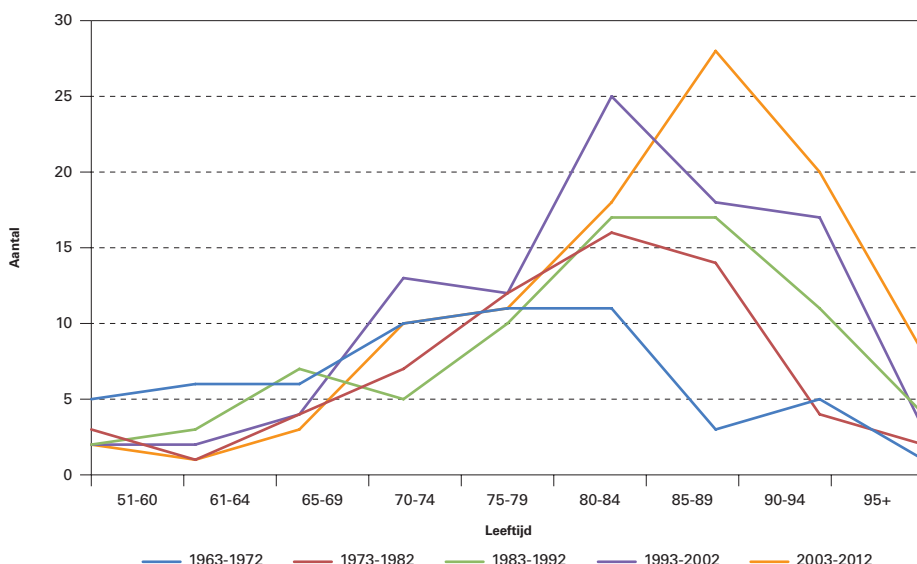

Foto: J.Kunst/Flickr

die verklaring onwaarschijnlijk. Mogelijk moest de oplossing van het vraagstuk in veranderingen in levensstijl worden gezocht. Mannen gingen minder roken, vrouwen juist meer. Eetpatronen veranderden, ook al omdat vrouwen meer deelnamen aan het arbeidsproces. De verschillende effecten daarvan op de sterfteniveaus en -patronen deden zich, naar het zich liet aanzien, geleidelijk aan gevoelen.

De epidemioloog Johan Mackenbach en de demograaf Joop Garssen hebben recent aangetoond dat ook dat idee grotendeels moet worden verworpen. Bij analyse van de sterfte naar doodsoorzaak bleek dat de vermindering van roken geen rol van betekenis speelde en dat gold ook voor de verandering in het aandeel moeilijk te classificeren sterfgevallen (geestelijke en neurologische problemen). Veranderingen in specifieke 'end-of-life' praktijken (zoals euthanasie, stopzetten van behandeling) waren daarentegen van belang om de daling van de sterfte te verklaren. Daarom onderzochten zij gebruikmakend van bestaand statistisch materiaal, de vermoedelijke invloed van vier groepen van factoren. Zij stelden vast

De verdeling van de overleden gewone KNAW-leden naar periode van overlijden en leeftijd bij overlijden, 1963-2012

dat het (a) niet kon gaan om veranderingen in de indicatoren die de gezondheidstoestand van de bevolking weergeven. Ook veranderingen in de fysieke en sociale leefomgeving (b) leverden geen mogelijke verklaring en evenmin bleek dat het geval bij (c) indicatoren van een aan gezondheid gerelateerde levensstijl. Waar wel van een sterk verband sprake was, ging het (d) om de sterfte en de geldelijke middelen die aan de gezondheidszorg werden besteed. Hun voorzichtig geformuleerde conclusie is dat de sterftedaling na 2000 moet worden toegeschreven aan betere gezondheidszorg voor de bejaarden die mogelijk werd gemaakt door een plotselinge versoepeling van de budgettaire beperkingen die de lange wachtlijsten deed verdwijnen en, waar nodig, snelle ziekenhuisopname – ook van oude mensen – mogelijk maakte. Zij stelden tevens vast dat daling van de leeftijdsspecifieke sterfte vooral optrad boven de 65 jaar en dat de snelste verbeteringen zelfs geregistreerd werden onder bejaarden boven de 85!

Binnen de Akademie: 13 jaar actief lid, en bijna een kwart eeuw rustend

Vanuit Akademioperspectief is het beschouwen van een halve eeuw aan observaties heel passend.

Na een eerste uitbreiding van het statutaire aantal aan gewone leden in 1949 vonden, vanaf 1968, zes verdere reglementaire aanpassingen plaats. Het statutaire aantal gewone leden nam van 150 in 1968 toe tot 214 in 2006. Nu wil het toeval dat effectief ingaande 1983 de gewone leden van de Akademie, en trouwens ook de correspondenten, op hun 65ste verjaardag rustend lid worden. De vraag is dus eigenlijk wat er in een halve eeuw gebeurd is met de levensverwachting van de rustende leden.

Binnen de Akademie geldt allereerst dat het aantal leden dat in elk volgend decennium na 1963 overleed sterk toenam. Zo werden in de periode 1963-1972 maar 58 sterfgevallen waargenomen tegen meer dan 100 in de laatste 10 jaar. Worden voor elk decennium de sterfgevallen naar leeftijd bij overlijden gegroepeerd (zie figuur) dan verkrijgt men direct al een boeiend beeld. Het blijkt dat de gemiddelde leeftijd bij overlijden in een halve eeuw met bijna 10 jaar steeg: steeg van 75,2 jaar in 1931-1972 tot 84,1 jaar in 2002-2013. Nu is het aantal waarnemingen maar klein waardoor de standaard deviaties groot zijn, maar in de figuur verschuift de modus, de meest voorkomende leeftijd, steeds verder naar rechts. In de laatste 10-jaarsperiode overleed het grootste aantal leden op een leeftijd van 85 tot en met 89 jaar, op korte afstand gevolgd door 90-94 en 80-84 jaar. Het zou daarom geen verbazing wekken als in de komende tien jaar de meeste leden ten minste 90 jaar zouden worden en pas daarna zouden overlijden. Sterfgevallen beneden de 70 zijn nu een grote uitzondering geworden. In de jaren 2003 tot en met 2012 overleden maar 6 leden die jonger dan 70 waren tegenover 8 die 95 of ouder werden. Nu wordt in dit soort absolute cijfers natuurlijk ook de verandering in de omvang en leeftijdsopbouw van de populatie aan Akademielen weerspiegeld, maar de cijfers laten goed zien dat onder leden op de jongste leeftijden eigenlijk alleen ongelukken, kwaadaardige nieuwvormingen en infarcten tot de dood leidden. Bij een gemiddelde leeftijd bij benoeming van, gebruikelijk, iets boven de 52 jaar (het gemiddelde over de periode sinds de invoering van het nieuwe benoemingsstelsel – 2011-2013 – is 51,5 jaar) zullen leden dus maar 13 jaar actief kunnen zijn en zo'n kwart eeuw rustend, waarvan dan nog weer 20 jaar zonder stemrecht omdat men dat recht bij het bereiken van 70-jarige leeftijd verliest.

Levensverwachting van Akademielen in vergelijking tot de Nederlandse mannelijke bevolking, 1963 - 2012

Waarnemingsperiode	Aantal overleden leden	Levensverwachting en 95% betrouwbaarheidsinterval			Levensverwachting mannelijke bevolking Nederland*			Verschil bij leeftijd 65
		op leeftijd 50	op leeftijd 65	op leeftijd 80	op leeftijd 50	op leeftijd 65	op leeftijd 80	
1963-1972	58	29,4 ± 2,6	17,5 ± 2,3	8,3 ± 2,4	25,4	14,1	6,3	3,5
1973-1982	83	31,9 ± 1,8	17,8 ± 1,7	6,8 ± 1,5	25,7	14,1	6,6	3,7
1983-1992	75	33,3 ± 1,7	19,3 ± 1,6	6,6 ± 1,2	26,6	14,6	6,6	4,7
1993-2002	96	33,4 ± 1,5	19,2 ± 1,4	7,9 ± 1,1	27,8	15,4	6,7	3,8
2003-2012	101	35,6 ± 1,4	21,5 ± 1,3	9,4 ± 1	30,2	17,4	7,6	4,1

* Het rekenkundig gemiddelde van de jaarlijks door het CBS berekende sterftetabellen voor de desbetreffende periode.

Levensverwachting

Gedurende de periode die liep van januari 1963 tot eind 2012 veranderden omvang en samenstelling van de Akademiëbevolking sterk. Tegenover 736 nieuw benoemde gewone leden stonden maar 394 sterfgevallen. Bij vergelijking van decennia op basis van levensverwachtingen behoeft men zich over de mogelijke effecten van verandering in samenstelling naar leeftijd geen zorgen te maken. De berekening daarvan houdt immers een standaardisatie naar leeftijd in. De verschillen in aantallen sterfgevallen worden in de bij elke waarde behorende standaardfouten weerspiegeld. In de tabel worden de levensverwachtingen op 50, 65, en 80-jarige leeftijd voor elke 10-jaarsperiode van overlijden van gewone Akademielen

leden weergegeven. De levensverwachting op 50-jarige leeftijd blijkt te zijn toegenomen van $29,4 \pm 2,6$ jaar in de periode 1963-1972 tot $35,6 \pm 1,4$ jaar in 2003-2012. Tussen 1983 en 2003 is de stijging uiterst gering, doch na 1993 liep de levensverwachting sterk op. De levensverwachting bij het bereiken van de rustende leeftijd steeg van $17,5 (\pm 2,3)$ in de eerste periode tot $21,5 (\pm 1,3)$ in de laatste. Akademieleden rusten steeds langer! Gedurende 2003-2012 lag voor leden zowel op 50- als op 65-jarige leeftijd de levensverwachting 22 procent boven die van 1963-1972. Wordt de situatie nog wat meer in detail beschouwd dan blijkt ook voor Akademieleden te gelden dat vooral de hoogbejaarde leden van de stijging van de levensverwachting profiteerden. In de laatste observatieperiode (2003-2012) lag de levensverwachting op 80-jarige leeftijd 19 procent boven het niveau dat voor het decennium daaraan voorafgaand (1993-2003) werd berekend. Bereikt men de tachtig, dan heeft men een gerede kans de negentig ook te halen.

Om een indruk te krijgen van de situatie onder Akademieleden in vergelijking met mannen in de Nederlandse bevolking werd voor elke 10-jaarsperiode het rekenkundig gemiddelde vastgesteld van de levensverwachtingen die door het CBS voor elk afzonderlijk jaar in elke periode werden gepubliceerd. De resultaten zijn interessant in die zin dat zowel op 50- als op 65-jarige leeftijd de verschillen eerst ten gunste van de Akademieleden blijken toe te nemen tot 6,7 respectievelijk 4,7 jaar. Daarna treedt een nivellering op. In het laatste decennium neemt het verschil ten gunste van de Akademieleden kennelijk weer enigszins toe. Profiteerden zij meer van de verruiming van het zorgbudget?

Het aantal vrouwen onder de Akademieleden is weliswaar iets toegenomen maar nog steeds te klein om er afzonderlijke berekeningen voor te maken. In de halve eeuw sinds 1963 overleden er zes; in de periode 2003-2012 geen enkele. Op termijn kan het lonend worden om na te gaan of het geslachtsonderscheid in de algemene bevolking zich ook onder Akademieleden voordoet. In elk geval konden tussen leden van de Afdeling Letterkunde en de Afdeling Natuurkunde over de periode 1963-2012 geen statistisch significante verschillen in levensverwachting bij het ingaan van het 65ste levensjaar worden vastgesteld. Voor leden van de Afdeling Letterkunde werd 19,8 (± 1) jaar gemeten; voor de Afdeling Natuurkunde 19,6 (± 1) jaar.

Tot slot

De sterfteontwikkeling onder de leden van de Akademie gedurende de laatste halve eeuw loopt goeddeels parallel aan die van mannen in de Nederlandse bevolking. Dit met dien verstande, dat een gemiddeld Akademielid bij het bereiken van de 65-jarige leeftijd, de leeftijd waarop het rustend lidmaatschap ingaat, nog rond 21,5 jaar te leven heeft tegenover net iets minder dan 17,5 jaar voor de gemiddelde Nederlandse man. Bij het viertien van de 80ste verjaardag kan een gemiddeld Akademielid nog iets meer dan negen levensjaren tegemoet zien.

De Koninklijke Nederlandse Akademie van Wetenschappen (KNAW) werd in 1808 door Lodewijk Napoleon ingesteld met als doel het 'volmaken' der wetenschappen en het bekend doen worden de vorderingen ervan. Het instituut werd ingericht naar een Frans model met als leden 'de meest uitmuntende geleerden van het geheele Rijk'. Sinds 1851 kent de KNAW twee Afdelingen: Letterkunde en Natuurkunde. Elke afdeling kon tot 2011 een vast aantal leden verdeeld over drie categorieën benoemen. De in Nederland wonende gewone leden; de in het buitenland wonende correspondenten, veelal van Nederlandse origine; en de buitenlandse leden. Vanaf 2011 is dat systeem verlaten. Nu worden jaarlijks ten hoogste 16 gewone leden benoemd, geen correspondenten meer en een wisselend aantal buitenlandse leden. Het rustend lidmaatschap ging na 1851 in op 70-jarige leeftijd. In 1977 werd, in een poging tot verjonging van het ledenbestand, besloten het rustend lidmaatschap voor gewone leden en correspondenten al bij het bereiken van het 65ste verjaardag te laten ingaan.

Ook voor de leden van de Akademie geldt dat zij als tachtigjarigen, de veelgenoemde 'octogenarians', duidelijk hebben geprofiteerd van de sinds 2001 sterk verbeterde gezondheidszorg. Ook zij hebben, dat is evident, de nadelen ondervonden van overheidsbeleid dat stoelde op budgettaire beperkingen in de gezondheidszorg en lange wachtlijsten tot gevolg had.

Prof dr. Dirk J. van de Kaa werd in 1976 benoemd tot gewoon lid van de KNAW; hij is als emeritus Honorary Fellow verbonden aan het NIDI.

LITERATUUR:

- Kaa, D.J. van de en Y. de Roo (2008), *De leden van de Koninklijke Nederlandse Akademie van Wetenschappen. Een demografisch perspectief*. Amsterdam: KNAW Press.
- Mackenbach, J en J. Garssen (2011), *Renewed Progress in Life Expectancy: The Case of The Netherlands*. In: E.M. Crimmins, S.H. Preston en B. Cohen (red.), *International Differences in Mortality at Older Ages. Dimensions and Sources*. Washington, D.C.: The National Academies Press, pp. 369-384.

Foto: KNAW

Mali: armoede troef

Naar dit land in West Afrika, deels liggend in de Sahara, vertrekken binnenkort bijna 400 Nederlandse militairen om deel te nemen aan de vredesmissie van de Verenigde Naties. Oud-minister van Ontwikkelingssamenwerking Bert Koenders is de hoogste vertegenwoordiger van de Verenigde Naties in dit door terreur verscheurde land. Naast gebrek aan veiligheid en stabiliteit worstelt Mali ook met alle demografische problemen die kenmerkend zijn voor de allerarmste ontwikkelingslanden.

Het is ongelijk verdeeld in de wereld. Deze dooddouner geldt niet alleen voor de verdeling van bijvoorbeeld welzijn, welvaart, gezondheid, veiligheid en bestaanszekerheid. Ook in demografisch opzicht zijn er in de wereld zeer grote verschillen, niet alleen tussen landen, maar ook binnen landen, bijvoorbeeld tussen stad en platteland, tussen arm en rijk en tussen mannen en vrouwen. Die economische, sociale en demografische verschillen hebben alles met elkaar te maken en kunnen niet los van elkaar worden gezien. Mali is een typisch voorbeeld van een land waar ongelijkheid zichtbaar wordt.

Explosieve bevolkingsgroei

Met iets minder inwoners dan Nederland (nu zo'n 15,5 miljoen) ligt Mali in het deel van de wereld waar de bevolkingsgroei de komende decennia explosief zal zijn (zie tabel 1). Volgens de meest recente prognoses zal de bevolking van Afrika tot het midden van deze eeuw (2050) sneller groeien dan waar ook ter wereld. Voor heel Afrika wordt een groei voorspeld van de huidige 1,1 miljard inwoners naar 2,4 miljard in het jaar 2050. Het overgrote deel van deze groei vindt plaats in de armste landen van Afrika ten zuiden van de Sahara, zoals Mali. In deze woestijnstaat groeit de bevolking aan tot 22 miljoen in het jaar 2025 en ruim 37 miljoen in het jaar 2050. Met deze cijfers scoort Mali ook binnen deze snelgroeiende regio hoog, en zeer snelle bevolkingsgroei verergert de ontwikkelingsproblemen waar een arm land mee geconfronteerd wordt alleen maar. Bedacht moet worden dat deze prognoses aan de optimistische kant zijn: zij gaan uit van een geleidelijke daling van het aantal geboorten door steeds meer gebruik van family planning. Alhoewel deze aanname redelijk klinkt, is zo'n ontwikkeling niet gegarandeerd, zeker niet in de allerarmste landen. Het is dus goed mogelijk dat de groei nog hoger zal uitvallen.

Kinderhuwelijken en kindmoeders

De geboortente ontwikkeling is hier de belangrijkste motor van de bevolkingsgroei. Mali behoort tot de top-tien van landen met de hoogste geboortecijfers ter wereld: het gemiddeld aantal kinderen dat een vrouw daar ter wereld brengt is 6,1 (tabel 2). Het wereldgemiddelde, dat de afgelopen decennia geleidelijk daalde, ligt nu op 2,5 en voor Nederlandse vrouwen is dit ongeveer 1,7. Schrijnend is dat heel veel meisjes in Mali al op zeer jeugdige leeftijd moeder worden. Dat komt omdat vroege en gedwongen huwelijken hier meer regel dan uitzondering zijn.

Gemiddeld is in Mali een op de twee meisjes getrouwd als ze 18 jaar is, waarmee Mali tot de landen behoort waar vroege en gedwongen huwelijken (veel keuze hebben deze meisjes immers niet) het meest voorkomen. Kinderhuwelijken komen het meest voor bij de kwetsbaarste groepen, arme meisjes met geen of lage opleiding (7 van de 10 trouwen – ver – voor hun 18de), en op het platteland. Tienerzwangerschappen, hier dus binnen het huwelijk, zijn voor meisjes min of meer de standaard met een erg hoog tienergeboortecijfer van 188 per 1000. In Nederland is dit ongeveer 3 per 1000. Bijna de helft van de Malinese bevolking is jonger dan 15 jaar (48 procent), wat onder meer betekent dat het potentieel voor voortgaande bevolkingsgroei zeer hoog is (tabel 1). Met een gemiddelde levensverwachting bij de geboorte van 54 jaar (met overigens slechts geringe verschillen tussen mannen en vrouwen) leven de inwoners van Mali zo'n 15 jaar korter dan andere wereldburgers, en meer dan een kwart eeuw korter dan wij hier in Nederland (met een gemiddelde levensverwachting van 81 jaar). En ook bij deze cijfers moet worden bedacht dat er grote afwijkingen van dit gemiddelde zijn, waar het gebruikelijke onderscheid arm/rijk, samenvallend met het onderscheid naar geletterd/ongeleterd ook binnen Mali voor grote ongelijkheden zorgt. Daar komen dan ook nog de grote man-vrouw verschillen bij. In een wereld die in hoog tempo verstedelijkt en waar nu meer dan de helft van alle mensen in stedelijke gebieden woont, behoort Mali, ten slotte, tot de minst verstedelijkte landen.

Nico van Nimwegen, NIDI,
e-mail: nimwegen@nidi.nl

DEMOS verschijnt 10 x per jaar en wil de kennis en meningsvorming over bevolkingsvraagstukken bevorderen.

Gehele of gedeeltelijke overname van artikelen met bronvermelding wordt op prijs gesteld. Graag ontvangt de redactie een bewijsexemplaar.

Het NIDI is een instituut van de Koninklijke Nederlandse Akademie van Wetenschappen. Het NIDI houdt zich bezig met onderzoek naar bevolkingsvraagstukken.

colofon

DEMOS	is een uitgave van het Nederlands Interdisciplinair Demografisch Instituut (NIDI).
Redactie	Nico van Nimwegen, hoofdredacteur Ingrid Esveldt, eindredacteur Harry van Dalen, redacteur Peter Ekamper, (web)redacteur
Adres	NIDI/DEMOS Postbus 11650 2502 AR 's-Gravenhage (070) 356 52 00
Telefoon	demos@nidi.nl
E-mail	demos@nidi.nl
Internet	demos.nidi.nl / www.nidi.nl
Abonnementen	gratis
Basisontwerp	Harmine Louwé
Druk	www.nadorpdruk.nl

Tabel 2. Landen met het hoogste kindertal, 2013

1. Niger	7,6
2. Tsjaad	7,0
3. Somalië	6,8
4. Congo	6,3
5. Angola	6,3
6. Burundi	6,2
7. Uganda	6,2
8. Centraal Afrikaanse Republiek	6,2
9. Mali	6,1
10. Burkina Faso	6,0

Bron: Population Reference Bureau 2013.

Tabel 1. Sociaal-demografische en economische kenmerken van Mali en Nederland

	Mali	Nederland
Bevolkingsomvang 2013	15,5 miljoen	16,8 miljoen
Bevolkingsomvang 2050	37,2 miljoen	17,9 miljoen
Gemiddeld kindertal per vrouw	6,1 kinderen	1,7 kinderen
Kindersterfte (per 1000)	58 sterfgevallen	3,7 sterfgevallen
Bevolking jonger dan 15 jaar	48%	17%
Bevolking 65 jaar en ouder	3%	16%
Levensverwachting bij geboorte	54 jaar	81 jaar
Bevolking in stedelijk gebied	35%	66%
Kinderen in basisonderwijs	67%	100%
Kinderen die basisonderwijs afmaken	55%	98%
Geletterdheid 15-24-jarigen	44%	99%
Geletterdheid vrouwen t.o.v. mannen, 15-24-jarigen	60%	100%
Bevolking die minder dan \$1 verdient	50%	nvt

Bron: Population Reference Bureau 2013; www.devinfo.org.